MODÜL 3- Özel Eğitim ve Rehberlik

Funda Menekşe

- Bireyin davranışlarında, kendi yaşantısı yoluyla istendik davranış değişiklikleri meydana getirme sürecine eğitim denir.
- Konu merkezli eğitim anlayışı davranış boyutundan çok öğretim faaliyetlerine ağırlık verir.
- Jean Jacques Rousseau eğitimin çocuğun fizyolojik ve psikolojik tabiatının tanınarak ele alınması ve düzenlenmesi gereken bir süreç olduğunu dile getirir.

Okul örgütünün en geniş boyutu öğretimdir. Öğretim kadrosu, yöneticiler ve öğrenci kişilik hizmetleri okul örgütünü ve sürecin bütünlüğünü oluşturur.

ÖĞRENCİ KİŞİLİK HİZMETLERİ (ÖKH)

Öğretim ve yönetim hizmetleri dışında kalan, öğrencinin kişiliğiyle ilgili ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik hizmetler bütününe Öğrenci Kişilik Hizmetleri adı verilir. Bunlar:

1- Sağlık hizmetleri
2- Sosyal yardım hizmetleri (Yurt, burs veya kredi bağlanması gibi hizmetlerdir.)
3- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri
4- Sosyal- kültürel hizmetler (Eğitsel kollar, sanat- kültür- spor faaliyetleri gibi)
5- Özel eğitim ve özel yerleştirme hizmetleri olarak sınıflandırılabilir.

REHBERLİĞE NEDEN GEREK DUYULMAKTADIR?

- Meslek seçiminin zorlaşması
- Eğitimdeki bireysel farklılıkları gözetme gereği
- İlerlemeci eğitim anlayışının benimsenmesi
- Seçme özgürlüğü
- Karar verme yetisine sahip bireylerin yetiştirilmesi
- Bireyin ruhsal ve duygusal gelişimine önem verilmesi
- Psikometrideki gelişmeler
- Ruh sağlığına verilen önemin artması olarak sıralanabilir.

REHBERLİK MODELLERİ

MODEL	İÇERİĞİ
PARSONS MODELİ	Frank Parson tarafından geliştirilen mesleki rehberliğe yönelik modeldir.
ÖZELLİK FAKTÖR (KLİNİK MODELİ)	Öğrenciyi tanımaya yönelik rehberlik modelidir.
REHBERLİĞİ EĞİTİM SÜRECİYLE KARŞILAŞTIRAN MODEL	Rehberliği ders saati olması gereken bir eğitim konusu olarak gören modeldir.
REHBERLİĞİ KARAR VERME SÜRECİNE YARDIMCI GÖREN MODEL	Karar aşamasında yardımcı hizmet olarak rehberliğin yapılması gerektiğini savunan, süreklilik ilkesiyle çelişen modeldir.
GELİŞİMSEL/KAPSAMLI REHBERLİK MODELİ	Gelişimin sürekliliğine dayanan ve güncel olarak uygulanan modeldir.

TÜRKİYE'DE REHBERLİĞİN GELİŞİMİ

Dünyada meslek olarak okul danışmanlığının ortaya çıkışı 1800'lerin sonuna denk gelir. Okullarda rehberlik programını geliştirip uygulayan ilk isim Jesse Davis olmuştur.

Ülkemizde rehberliğin gelişim süreci ise şu şekilde maddeleştirilebilir:

- ✓ 1951- 1956 yılları arasında Gazi Üniversitesinde ders olarak okutulmaya başlanmıştır. İlk uzmanlar yetiştirilmiştir. İlk ders 1953- 1954 döneminde yapılmıştır.
- ✓ 1952-1953'te j. Rufi, E. Tompkins, L. Bears, Mathiasen tarafından Milli Eğitim Bakanlığına konuyla ilgili raporlar sunulmuştur.
- ✓ 1953'te Test ve Araştırma Bürosu açılmıştır.
- ✓ 1955'te Demirbahçe İlkokulunda merkez kurulmuştur.
- ✓ 1960 yılında Kalkınma Planı bünyesine dahil edilmiştir.
- ✓ Şuralar başlamış ve 9. Sınıf yöneltme sınıfı olarak belirlenmiştir.
- ✓ 1970'de planlı eğitim uygulamaları ilk olarak MEB'e bağlı 24 okulda başlamıştır.
- ✓ 1974 yılında iki saatlik ders olarak programa girmiştir.

REHBERLİK TANIMI: Bireye kendini tanıması, gerçekçi kararlar alabilmesi, problem çözebilmesi, kapasitelerini geliştirmesi, çevreye uyum sağlaması ve böylece kendini gerçekleştirmesi için uzmanlarca yapılan psikolojik yardımdır. Tanım aynı zamanda rehberliğin amaçlarını kapsar.

EĞİTİMDE REHBERLİĞİN 9 İLKESİ

1- İnsan hak ve sorumluluklarını temele alan insancıl anlayış
2- Anlayış ve iş birliği içerisinde çalışmak
3- Öğrenci merkezli eğitim anlayışı
4- Öğrencinin kendini gerçekleştirmesini sağlamak
5- Bedensel, zihinsel, duygusal ve ruhsal gelişim düzeylerini geliştirmek
6- Öğrenciyi bütüncül olarak tanımak
7- Okulun amaçlarına ve ihtiyaç alanlarına yoğunlaşmak
8- Gizlilik esasını gözetmek
9- Planlı, programlı, örgütlenmiş ve profesyonel düzeyde hizmet sunmak

REHBERLİĞİN İŞLEVİ VE HİZMETLERİ

- Oryantasyon
- Psikolojik danışma hizmetleri
- Bireyi tanıma ve kendine tanıtma
- Bilgi toplama ve yayma
- Eğitsel, mesleki, sosyal yöneltme ve yerleştirme
- Yöneltme ve yerleşmenin gerçekleşme sürecini izleme
- Müşavirlik (Okul personeline yönelik hizmet)
- Araştırma ve değerlendirme (RPD hizmetlerinin geliştirilmesi için)
- Çevre ve velilerle ilişkiler

EĞİTİM KURUMLARINDA PDR MODELLERİ

	Model	Çıkış Zamanı	İçerik
Danışman odaklı	Hizmetler Modeli	1920'ler	• Oryantasyon • Bireyi tanıma • Yerleştirme • Psikolojik danışmanlık • Bilgi verme • İzleme
Danışman odaklı	Süreç Modeli	1920'ler	*Klinik ve trapötük hizmetler* • Koordinasyon • Müşavirlik • Psikolojik danışma
Danışman odaklı	Görevler Modeli	-	Psikolojik danışmanın görev alanını listeyen modeldir.
	Kapsamlı Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programları	1960'lar	Gelişimsel ihtiyaçları ön planda tutan modeldir. 1. Bireysel planlama 2. Müdahale 3. Sistem desteği 4. Rehberlik müfredatı süreçlerinden oluşur.

➢ OKULLARDA BİLDİRİM YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Okullarda ya da çocukla ilgili olarak yaşanması muhtemel suç teşkil eden ya da travma sebebi olaylarda (cinsel istismar gibi) tüm okul personelinin bildirim yükümlülüğü vardır. Gizlilik ilkesi gözetilerek bildirmek yeterlidir.

<u>Bildirim Yapılabilecek İlgili Yerler</u>

- İl/İlçe Emniyet Müdürlüğü Çocuk Büro Amirliği
- EGM 155 ihbar hattı
- İl/İlçe Sosyal Hizmetler Merkezi Müdürlüğü
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 183 ihbar hattı

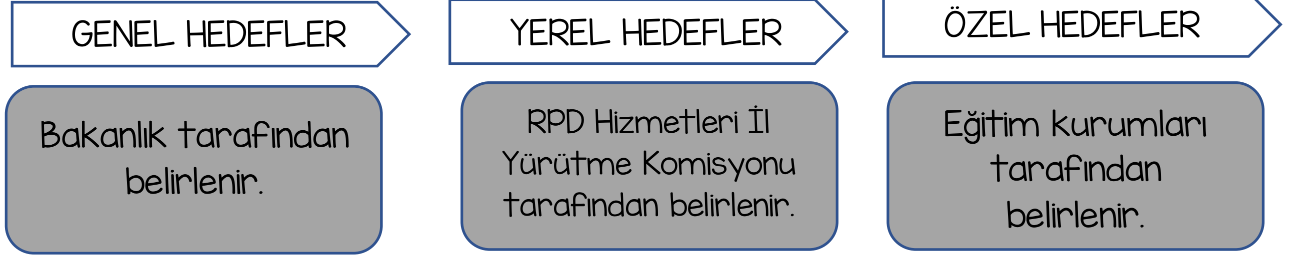

REHBERLİK HİZMETLERİ YÜRÜTME KURUL VE KOMİSYONLARI

BİRİM	*ÜYELER*	*TOPLANMA ZAMANI*
Rehberlik Hizmetleri Yürütme Komisyonu	1. Müdür/Müdür Yardımcısı 2. Psikolojik danışman 3. Her sınıf düzeyinden birer sınıf rehber öğretmeni 4. Ödül ve disiplin kurulu temsilcisi 5. Okul-Aile birliği başkanı ve öğrenci temsilcisi 6. Okulun rehber öğretmeni ya da danışman yoksa RAM desteği alınır.	Sene başı, ikinci dönem başı, sonu olmak üzere en az üç kez
Rehberlik Hizmetleri Yürütme Kurulu	• Müdür/Müdür Yardımcısı/ Psikolojik danışman daimi üyelerdir. • Her sınıf düzeyinden birer sınıf rehber öğretmeni • Okul Öncesindeki farklı yaş gruplarından en az birer temsilci öğretmen • Ortaöğretim kurumlarında disiplin kurulundan ve onur kurulundan birer temsilci • Okul-Aile birliği temsilcisi • İlköğretim kurumlarında öğrenci davranışları değerlendirme kurulundan bir temsilci	Sene başı, ikinci dönem başı, sonu olmak üzere en az üç kez
Okul Psikososyal Destek Ekipleri (Terör olayları, göç, doğal afet, cinsel istismar gibi olağanüstü ya da travmatik olaylar karşısında destek hizmeti yürütür.)	1- Müdür 2- Müdür Yardımcısı 3- Psikolojik danışman veya rehber öğretmen 4- Rehberlik Hizmetleri Yürütme Komisyonu üyesi her sınıf düzeyinden birer sınıf rehber öğretmeni	Sene başı, ikinci dönem başı, sonu olmak üzere en az üç kez

OKUL RPD PROGRAMI

Okullardaki tüm rehberlik hizmetlerini düzenleyen çerçeve programlardır. Üç hedef doğrultusunda hazırlanır.

Programın Örgütsel Yapısı

- Sonuç temellidir.
- Standart temellidir.
- Veri tabanlıdır.
- Gelişimsel ve kapsamlıdır.
- Takım çalışması gerektirir.

- Özel hedefler RİBA (Rehberlik İhtiyaç Belirleme Anketi) sonuçlarına göre belirlenir.
- İl Yürütme Komisyonu eylül ve haziran aylarında toplanır.

Yürütülen Çalışmalar

- ✓ Bireysel ve grupla PDR
- ✓ Psikoeğitim
- ✓ Akran temelli çalışmalar
- ✓ Bireyi tanıma teknikleri
- ✓ Yayın hazırlama
- ✓ Seminer/panel/konferans
- ✓ Kurs, gezi
- ✓ Sınıf rehberliği

Programın Değerlendirme Süreci

- Genel Değerlendirme için sene sonu faaliyet raporu düzenlenir. MEBBİS e-rehberlik modülüne işlenir. İdarenin onayıyla RAM'a gider.
- Sınıf Bazında Değerlendirme, dönem sonları ve yıl sonu olmak üzere üç değerlendirme raporu düzenlenerek faaliyetler değerlendirilir.

Sınıf Rehberlik Planı

1- Akademik gelişim alanı amaçları,
2- Kariyer gelişim alanı amaçları,
3- Sosyal- duygusal gelişim alanı amaçlarını kapsar biçimde hazırlanır.

BİREYİN TANINMASI İÇİN GENEL ÖZELLİKLER

- Sağlık durumu
- İlgiler
- Akademik başarı
- Kişilik
- Benlik tasarımı ve değerler
- Çevre ile ilgili bilgiler
- Yetenekler

Yeteneklerin Sınıflandırılması				
sözel	sayısal	mekanik	bedensel	şekil- uzay

İlgilerin Sınıflandırılması

- Temel bilim (fen)
- Sosyal bilim
- Canlı varlıklar
- Mekanik
- İkna
- Ticaret
- İş ayrıntıları
- Edebiyat
- Müzik
- Sosyal yardım

BİREYİ TANIMA TEKNİKLERİ (Testler ve test dışı teknikler)

İyi bir test geçerlilik, güvenirlik, ekonomiklik ve kullanışlılık özelliklerine sahiptir.

TEST TÜRLERİ

TEST	Örnekler
Yetenek testleri	Zekâ testleri bu testlerin en bilinenidir.
İlgi testleri	1. Kuder ilgi alanları envanteri 2. Strong ilgi alanları envanteri 3. Kendini değerlendirme envanteri 4. Mesleki yönlendirme envanteri
Tutum ölçekleri	Likert tipi tutum ölçekleri
Kişilik testleri	1- Bier cümle tamamlama 2- CAT- 0-3 yaş çocukları için algı testidir. 3- MMPI- 16 yaş ve üzerine uygulanan Minnesota çok yönlü kişilik envanteri 4- Rotter cümle tamamlama 5- Rorschach Mürekkep lekesi testi 6- Hacettepe kişilik envanteri

Ebeveyn Çeşitleri/Tarzları

- **Demokratik**
- **Otoriter**
- **İzin vericiler**
- **İhmalkârlar**

Özel Eğitim

Özel Eğitim İhtiyacı Olan Birey: Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından belirgin derecede farklılık gösteren bireylerdir. Organ yapısının bozulması nedeniyle zedelenmeleri ya da zedelenme sebebiyle iş göremezlikleri ve buna bağlı özür/engel durumları olabilir.

Örneğin, trafik kazasında ayaklarını kaybeden bir bireyin bedensel durumu zedelenme, yürüyememesi yetersizlik ve koşma eylemini gerçekleştirmesini beklemek engelliliktir.

ÖZEL EĞİTİM İHTİYACI OLAN GRUPLAR

1- Zihinsel yetersizliği olanlar	Hafif/orta/ağır olarak derecelendirilen, genellikle 22 yaşından önce ortaya çıkan zihinsel işlevlerde sınırlılık hâlidir. Zekâ puanları 70 ve altındadır. Motivasyonları düşük, sosyal ilişkileri zayıftır.
2- Otizm Spektrum Bozukluğu olanlar	Nörogelişimsel bozukluktur. Göz kontağı kurmakta, beden dili kullanmakta zorlanırlar. İlgileri düşüktür. Aynı nesneyle uzun süre ilgilenebilir ve sallanma-el çırpma gibi tekrarlayan motor davranışlar gösterebilirler. Değişimden hoşlanmazlar.
3- Öğrenme güçlüğü olanlar	Normal bir zekâya sahip olmakla beraber bilgileri işlemede zorluk yaşarlar. Görsel işitsel algıları zayıftır. Okumada güçlük yaşarken matematikte başarılı olabilirler ya da tam tersi.
4- Dil ve konuşma bozukluğu olanlar	Kekeleme ortaya çıkabilir. Seslerin bazılarını çıkaramayabilirler.
5- İşitme yetersizliği olanlar	İşitme kaybı yedi derecede, desibel üzerinden belirlenir. Normal zeka düzeyine sahip olmakla beraber yetersizlik yüzünden başarı düşüklüğü gözlenebilir.
6- Görme yetersizliği olanlar	Dokunarak ve işiterek öğrenirler. Bilişsel gelişimleri ve akademik başarıları etkilenebilirken dil ve iletişim becerileri yetersizlikten etkilenmez.

RAM'a Yönlendirme Süreçleri

1- Öğrencinin sınıf rehber öğretmeni ve rehber öğretmen tarafından ilk belirleme
2- Bilgi toplama, müdahale programı hazırlama, programı uygulama ve sonuçları değerlendirme basamaklarını içeren gönderme öncesi süreç
3- Eğitsel değerlendirme, tanılama ve eğitim ortamına yerleştirme süreci
4- BEP düzenlenmesi, izlenmesi ve değerlendirme süreci

Öğrencinin Yerleştirme Seçenekleri

En fazla kısıtlayıcı olandan en aza doğru sıralanışıyla;

- Yatılı özel eğitim okul ve kurumları
- Gündüzlü özel eğitim okul ve kurumları
- Özel eğitim sınıfı

{ Ayrıştırılmış eğitim ortamlarıdır. }

- Yarı zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme
- Tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme

- Destek eğitim hizmetleri, uzman personel ya da materyalle; aileye, öğrenciye, öğretmene ve okullardaki diğer personellere sağlanan hizmetlerdir.
- Hizmetlerin tamamı **2017 yılında** çıkarılan Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim Genelgesine göre yürütülür.

BEP- Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı

Özel eğitim ihtiyacı tanılanmış her öğrenci için BEP hazırlamak yasal zorunluluktur. Okullarda BEP hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinden sorumlu birim BEP geliştirme birimidir. Bu birimde öğrencinin kendisi ve velisi de bulunur. Bu birim sadece ilkokullarda, velinin yazılı isteğiyle bir kereye mahsus olmak üzere öğrencinin sınıf tekrarına karar verebilir. BEP yıllık hazırlanır, bireyselleştirilmiştir. Hedeflerin, amaçların, öğretim yöntem ve stratejilerinin belirlendiği kişiye özel bir belgedir. Aile ve öğrencinin kendisiyle paylaşılır. Düzenli olarak gözden geçirilir ve imzalanarak uygulamaya konulur. Değerlendirme yöntem ve ölçütleri önceden belirlenmiştir.

Demografik Özellik Tanımlaması;

- Öğrencinin adı, doğum tarihi, okulu, sınıf düzeyi, yetersizlik türü
- Ebeveyn adı
- Varsa ek yetersizlikleri içerir.

Eğitim Performans Düzeyi Tanımlaması;

Formal ve informal araçlarla, şimdiki performansı gösterir değerlendirme sonucuna göre yapılır. Öğrencinin performansına bağlı uzun ve kısa dönemli, gerçekleşebilir ve ulaşılabilir hedefler; ölçülebilir/gözlenebilir ifadelerle belirleni. Öğrencinin yapabildikleri ve yapamadıkları belirlenmelidir.

Örnek Tanılama:

Alper 1-10 arasındaki sayıları bilmekte ama sayılarla nesneleri sayamamakta ve karşılığı olan sayıyla eşleştirememektedir.

Kısa ve Uzun Dönemli Hedefleri Belirleme

Hedef öğrenci hakkında toplanılan bilgilerden yola çıkarak öğrencinin gözlenen ya da ölçülen performansına, yönelik olmalıdır.

Uzun Dönemli Hedef Örneği: "Alper akademik yıl sonunda 1-10 arası nesneleri sayar, nesneler ve nesne sayılarıyla eşleştirmelerini yapar."

Kısa Dönemli Hedef Örneği: "Alper bir aylık süre içinde 1-10 adet arasında verilen nesneleri sayar."

EK HİZMETLERİN SINIFLANDIRMASI

- Özel eğitim, öğrencinin eğitsel ihtiyaçlarına yönelik uzman hizmetleridir.
- İlgili hizmetler, fizyoterapi, dil terapisi, psikolojik danışma hizmetleridir.
- Tamamlayıcı destekler ve hizmetler, yardımcı teknoloji kullanımı, sınıfın düzenlenmesi gibi katılımı artırmaya yönelik hizmetlerdir.

Öğretimin Bireyselleştirmesi İçin Yapılması Gereken Düzenlemeler

- **Fiziksel düzenlemeler**, sınıfın genel fiziki yapısı, ısı, ışık, araç gereç, öğrenciye uygun yer ve akran seçimi, ulaşılabilirlik düzenlemeleridir.
- **Sürece yönelik düzenlemeler,** sınıftaki sürecin işleyişine yönelik ve sınıfın tüm paydaşlarıyla birlikte yapılan rol, sorumluluk, görev paylaşımı düzenlemeleriyle beraber sınıf kurallarının belirlenmesidir.
- **Sınıf iklimine yönelik düzenlemeler,** diğer öğrencilerin özel eğitime gereksinimi olan öğrenciye yönelik olumlu tutum geliştirmelerinin sağlanmasıdır.
- **Öğretimsel düzenlemeler**, öğretim yöntemlerinin uyarlanması ve öğrencilerin bireysel özelliklerine göre büyük grup eğitimi, küçük grup eğitimi, bireysel öğretim seçenekleriyle gruplandırılmalarıyla yapılır.
- **İşleyişle ilgili düzenlemeler,** okul çapında yapılan yönetici-okul, zaman, ödev, sınav uyarlamalarıyla yapılır.

ÖZEL YETENEK KAVRAMI

→ **Özel yetenekli** bireyler zekâ, yaratıcılık, liderlik, yüksek motivasyon veya akademik alanlarda akranlarına göre yüksek düzeyde performans sergilerler.

→ **İki kere özel yetenekli** olarak adlandırılanlar, savantlar (en az bir alanda normal üstü yetenekli kişiler) ve Williams Senromu olanlardır. Bunlar da savantlar gibidir ama daha sosyaldirler.

→ **Özel yetenekliler;**

- Asekronize gelişim,
- Akranlarına göre ileri düzeyde ya da erken dil gelişimi,
- Empati ve sorumluluk duygularında, mantık muhakeme becerilerinde erken gelişim,
- Liderlik eğilimi, yaşından öte mizah yeteneği, geniş hayal gücü ve yaratıcılık gösterme,
- Erken okuma, kendiliğinden öğrenme,
- Duygusal hassasiyet eğilimi, geniş ilgi alanları gösterme özelliklerindedirler.

ÖZEL YETENEK KURAMLARI

Kuram	Geliştiren/ler	Özelliği
Üçlü Halka Kuramı	Renzulli (1978)	Birleşenleri: • Ortalama üstü yetenek • Yaratıcılık • Motivasyon
Beşgen Kuramı	Sternberg ve Zhang (1995)	Özel Yeteneklilik Kriterleri • Mükemmelik • Üretkenlik • Nadirlik • Değerli olma • Kanıt
Bulanık Kuramı	Sak (2021)	Birleşenleri: • Yatkınlık • Uyarıcı koşul • Etkileşim Özel yeteneği adeta sınırları olmayan bulutsu bir yapı olarak görür. Özel yeteneğin oluşumunda çevresel değişkenlerle bireysel yetenek etkileşimde olmalıdır. Bellek muhakeme gibi zihinsel yatkınlıklar, ilgi ve benlik gibi zihinsel olmayan yatkınlıklar da gereklidir.
Ayrımsal Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek Kuramı	Gagne (205-2013)	Üstün zekâ içsel ve çevresel katalizörler etkisiyle zaman içinde üstün yeteneğe dönüşür. Bu dönüşümde öğrenme, uygulama ve şans gibi değişkenlerin etkisi vardır.

Özel Yeteneklilerin Tanılanmasındaki Basamaklar

1- Aday gösterme
2- Tarama aşamasından geçirme
3- Detaylı ölçmeye alma
4- Bireyle ilgili karar aşaması

Özel Yetenekli Öğrencilere Yönelik Çalışmalarda Farklılaştırma

Bu yapılırken sistemli, düzenli ve dönütler değerlendirilerek bir çalışma yürütülür.

- Okulda ya da sonrasında gruplama
- Programda zenginleştirme
- Programda hızlandırma yapılır.

ÖZEL YETENEKLİLERE EĞİTİM VEREN KURUMLAR

- Okullar ve okul bünyesinde sınıflar
- Sınavla öğrenci seçen Fen Liseleri
- Konservatuvarlar
- Güzel Sanatlar Liseleri ve Spor Liseleri
- Okul sonrası programlar (BİLSEM)
- Üniversite tabanlı programlar (ÜYEP)

Özel Yetenekli Öğrenciler İçin Öğretmen Yetiştirme

- Özel Eğitim Öğretmenliği lisans programı 2015-2016'dan itibaren ÖSYM kılavuzuna alınmıştır.
- BİLSEM öğretmenleri en az üç yıllık öğretmenler arasından, kriter belirleme ve sözlü mülakatla seçilirler.
- ÜYEP öğretmenleri ise lisansüstü eğitimini bu alanda alanlar ya da bu alan lisansüstü derslerinde yer alanlar arasından seçilir.
- Lisansüstü dersler ve hizmet içi eğitimlerle de yetiştirmeler yapılmaktadır.